

Asmeninės bibliotekos saugo istorinę atmintį

Audronė BEREZAUSKIENĖ, Anykščių L. ir S. Didžiulių viešosios bibliotekos Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriaus vedėja

Asmeninė biblioteka yra individualus spaudos leidinių rinkinys, skirtas šeimos ar privačios institucijos poreikiams tenkinti. Didžiausią kultūrinę vertę turi gerai sukomplektuotos bibliotekos, perduodamos iš kartos į kartą, tapusios net dinastinėmis. Savo namuose asmenines bibliotekas kaupia įvairių profesijų ir skirtingų interesų žmonės. Šį kartą noriu trumpai apžvelgti anykščių kraštotyrininkų išsaugotas bei Anykščių L. ir S. Didžiulių viešajai bibliotekai padovanotas asmeninių bibliotekų knygų kolekcijas. Išsamiau teko susipažinti su kraštotyrininku Jono Juodelio, Tautvilio Užos, Jono Sriubo namų bibliotekomis ir Algimanto Bekenio, Gedimino Grinos, Mildos Telksnytės ir Vygando Račkaičio Anykščių viešajai bibliotekai padovanotais asmeninių bibliotekų knygų rinkiniais.

Noriu pasidžiaugti, kad viena didžiausių – Anykščių krašto švietimo, gėlininko, bitininko ir kraštotyrininko Jono Juodelio namų biblioteka, 2017 metais netekus savininko, bus išsaugota. Tėvelio paliktą biblioteką vaikai tvarko ir namuose skiria jai garbingiausią vietą.

Prieš penkerius metus J. Juodelis su džiaugsmu pasakojo, rodė ir didžiavosi sukaupia daugiau kaip 4000 knygų ir periodinių leidinių asmeninė biblioteka. Nesutilpo ji viename kambaryje, todėl knygos buvo sudėliotos skirtingose namo vietose, o periodinių leidinių irištai komplektai buvo sukrauti „ant aukšto“ (namo pastogėje). Knygos atkeliavę iš įvairių šalių, dovanotos, kelios paveldėtos iš šeimos narių, o daugiausia jų – pirktos. Beveik visose – įrašai su knygos įsigijimo data ir savininko parašu. Tokius įrašus knygos, kaip nuosavybės ženklus, dažniausiai palieka tikri kolekcininkai. J. Juodelio bibliotekoje knygos lietuvių, rusų, vokiečių ir latvių kalbomis. Rokių kalba knygos atkeliavę iš Maskvos ir Leningrado (dabar Sankt Peterburgo), vokiškas knygas bibliotekos savininkas gavo iš pusbrolio Stasio Juodelio. Latvių kalba parašytos knygos paženklintos įrašais, liudijanciais, kad jos yra dovanotos svečių, apsilankusių J. Juodelio sodyboje, kuri Anykščiuose prieš pora dešimtmečių buvo išrinkta kaip viena gražiausių tvarkomų sodybų. Todėl neatsitiktinai bibliotekoje sukaupia daugiau kaip 100 fiz. vnt. knygų apie augalų auginimą bei jų priežiūrą. J. Juodelio bibliotekoje daugiau kaip du šimtai dovanotų knygų įvairiomis kalbomis ir įvairiomis progomis. Knygas dovanojęs šeimos nariai, giminės, kolegos, sve-

čiai, atvykę aplankyti Jono ir jo žmonos Onos puoselėjamos sodybos. Anykščių krašto kultūros žmonės J. Juodeliui dovanoto meno albumus bei kitas savo turinius su kultūra ir menu susijusias knygas. Jose palikti įrašai liudija, kad bibliotekos savininkas buvo ne tik gėlininkas, sodininkas, bitininkas, bet ir Anykščių liaudies teatro

apimties 2005 m. išleistas „Visuotinis enciklopedinis žodynas“. Savo formatu didžiausia yra leidyklos „Alma Littera“ išleista knyga „Pradingę miestai“ (2005). Bibliotekos savininkas yra sudaręs net vertingiausių knygų sąrašą. Tai puiki biblioteka siekiantiems žinių ir norintiems tobulėti.

Utenoje gyvenančio

Iš kairės A. Bekenis, J. Juodelis ir J. Sriubas. 2014 m.

aktorius.

J. Juodelio biblioteka yra universali savo leidinių turiniu ir kalbomis. Jos atskleistas turinys akivaizdžiai parodė, kad savininkas buvo ne tik sodininkas, bitininkas, gėlių augintojas, bet ir poezijos bei istorijos mėgėjas.

Anykštėno kraštotyrininko, fotografo Tautvilio Užos, gyvenančio Panevėžyje, namų bibliotekoje yra daugiau nei 800 fiz. vnt. knygų. T. Užos biblioteka išsiskiria iš kitų asmeninių bibliotekų enciklopedijų, žinytų, mokslo literatūros bei meno albumų gausa. Retas atvejis, kad kraštotyrininko, o ne mokslininko namų bibliotekoje būtų sukaupia tiek daug mokslo leidinių. Tai tarsi maža mokslinė biblioteka, kurioje enciklopedijos ir žinytai pradėti kaupti prieš penkis dešimtmečius – nuo „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ (1966 m.) iki naujausių 2018 m. išleistų informacinių mokslo leidinių.

Kraštotyrininko tėvai taip pat mėgo skaityti, skaitė periodinius leidinius, namų bibliotekoje buvo sukaupę kelias dešimtis knygų. Tai buvo daugiausia mokslinio turinio knygos apie žemdirbystę, gyvulininkystę, sodininkystę, įvairūs kalendoriai, patarimų knygos ūkininkams. T. Uža išsaugojo iš tėvelių bibliotekos 1930 m. „Ūkininko patarėjo kalendorių“. Tai yra vienas seniausių T. Užos bibliotekos leidinių. Kadangi kraštotyrininkas mėgsta ir bitininkauti, neatsitiktinai jo bibliotekoje tarp seniausių leidinių yra ir prof. dr. Jono Kriščiūno 1947 m. išleista 579 puslapių knyga „Bitininkystė“. Tai dovana T. Užos šeimai nuo agronomo, kaimo bitininko Petro Bagdžiūno. Bibliotekos savininkas gali pasigirti saugomais dideliais savo apimtimi ir formatu leidiniais. Jo asmeninėje bibliotekoje net 1342 puslapiai

anykštėno kraštotyrininko Jono Sriubo asmeninė biblioteka nėra didelė – ją sudaro tik daugiau kaip 300 fiz. vnt. knygų bei periodinių leidinių. Pagal turinį – didžiąją bibliotekėlės dalį sudaro technikos mokslų knygos, tarp kurių ir jo paties išleisti leidiniai. Knyga J. Sriubą lydėjo nuo vaikystės. Jo prosenelis Juozapas Dičius buvo baigęs caro laikų raštvedžių mokyklą, o dėdė Jonas Dičius (senelės brolis) mokėsi parapajinėje mokyloje, skaitė kaimo žmonėms spaudą ir knygas. Apie 1919 metus J. Dičius savo gyvenamajame name suteikė patalpą steigiamai Mačionių kaimo (Anykščių r.) mokyklai. Taigi, artimų žmonių dėmesys knygai, spausdintam žodžiui bei mokslo troškimas skatino ir Joną domėtis literatūra.

Viešintų miestelio švietimo, kraštotyrininkas Algimantas Bekenis, savo namų bibliotekoje išsaugojęs senelės Julijos Styratės-Bekenienės ir tėvelio Povilo Bekenio kauptas knygas, susirūpinęs, kad jos nepradingtų, dalį knygų ir periodinių leidinių, išleistų iki 1940 m., padovanojo Anykščių viešajai bibliotekai. Pokario metais dalis Bekenių šeimos bibliotekos buvo sunaikinta, todėl iki šiol išliko tik daugiau kaip 300 leidinių. Visos knygos turi inventoriinius numerius, dauguma jų yra su autografais, dedikacijomis, Povilo Bekenio ir Algimanto Bekenio nuosavybės ženklais – spaudais. Knygose daug marginalijų, kurios sudomins ir profesionalius knygų tyrinėtojus. Bekenių šeimos asmeninėje bibliotekoje nemažai retų ir senų knygų. Viena seniausių kolekcijos knygelių yra „Mėnuo Svz. Marijos Panos“ – 120 puslapių, išleista Tilžėje 1906 m. Anykščių viešajai bibliotekai savo asmeninės bibliotekos leidinių kolekciją padovanojo

ir kraštiečius, Anykščių Terešės Mikeliūnaitės kraštotyros draugijos narys, buvęs Valskybės saugumo departamento (VSD) direktorius, atsargos pulkininkas Gediminas Grina. Universalaus turinio knygų ir periodinių leidinių rinkinyje daugiau kaip šimtas knygų lietuvių, lenkų, rusų, anglų ir latvių kalbomis. Seniausia kolekcijos knyga yra Vaidilutės (Onos Pleirytės-Puidienės) romanas „Tėviškė“ D. 2., išleista 1936 m. Kaune. „Raidės“ spaustuvėje. Didžioji dalis kolekcijos knygų spausdintos XX a. antroje pusėje ir XXI a. pradžioje. Didžiausi savo formatu ir apimtimi yra Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerijos keturi informaciniai leidiniai „Krašto apsauga“ (2002–2005 m.). Visose kolekcijos knygos yra G. Grinos autografai, kai kurios jų – su asmeninės bibliotekos savininko komentarais bei jam skirtais dovanojimo įrašais.

Nemažai knygų kolekcijoje susijusios su G. Grinos diplomatine tarnyba. Tai knygos lietuvių ir anglų kalbomis apie tarptautinę politiką, taip pat bendro pobūdžio leidiniai apie JAV: visa serija enciklopedinio pobūdžio leidinių apie įvairias Amerikos vietoves, jų istoriją, turistinius objektus anglų kalba. Pasak G. Grinos, meilė knygai atėjo iš vaikystės. Jo motina Antanina Grininė norėjo išauklėti vaikus kultūringais, išsilavinusiais žmonėmis ir skatindama skaityti, užpre-

Knyga „Tėvų žemė“ (1937 m.) iš Jono Juodelio asmeninės bibliotekos

numeravo keturių tomų leidinį „Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija“ ir knygų seriją „Pasaulinės literatūros biblioteka“. Tai ir buvo jų šeimos bibliotekos kaupimo pradžia. Šiuo metu Grinų šeimos bibliotekoje beveik 2000 knygų.

Apie keturis tūkstančius knygų yra sukaupę savo namuose ir rašytojai, žurnalistai, kraštotyrininkai Milda Telksnytė ir Vygandas Račkaitis. Pradžią jų namų bibliotekai davė iš tėvų paveldėtos knygos, o ir patys jas pradėjo kaupti dar būdami moksleiviai. Knygas pirkto, gaudavo dovanų, laikraščius ir žurnalus prenumeravo. Viena pir-

mujų bibliotekos knygų yra V. Račkaičio sesės Laimutės dovanota knyga N. Verzilino „Robinzono pėdomis“. Pasak V. Račkaičio, nuo vaikystės knygos jų šeimoje yra didžiausias turtas, tačiau šiuo metu rašytojai nežino, ką su tuo turto daryti. Knygos jau nebetelpa ankštame dviejų kambarių bute. Dėl vietos stokos knygas teko išnešti net į rūšį, kurioje yra lentynų ir spinta, skirta knygoms bei periodikai. Dalį asmeninės bibliotekos knygų savininkai išvežė į Latavos kaimą (Anykščių r.) esančią sodybą. Prieš porą metų M. Telksnytė ir V. Račkaitis iš savo namų bibliotekos Viešajai bibliotekai perdavė jiems žymių žmonių dovanotas knygas su įrašais. O tų įrašų autoriai yra garsūs rašytojai, poetai, literatai, menininkai, kunigai bei jų kūrybos gerbėjai.

Rašytojų M. Telksnytės ir V. Račkaičio asmeninė biblioteka yra universali savo turiniu. Knygos yra lietuvių, rusų, prancūzų, vokiečių ir bulgarų kalbomis. Daugiau kaip dešimt grožinės literatūros knygų iš bulgarų kalbos V. Račkaitis išvertė į lietuvių kalbą. Kelios dešimtys knygų su autorių bei žymių Anykščių krašto žmonių įrašais iš M. ir V. Račkaičių bibliotekos dabar saugoma VB Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriuje. Knygose palikti įrašai, autografai, dedikacijos suteikia daug žinių apie bibliotekos savininką, atskleidžia jo bendravimą su kitais žmonėmis.

Asmeninės bibliotekos – jų savininkų kultūrinio gyvenimo dalis ir yra svarbios kaip mokslinio tyrimo objektas. Pasak kultūros istorikės Ingės Lukšaitės, asmenines bibliotekas galima tirti daugeliu požiūrių, o jų pažinimas teikia duomenų kultūros istorijai.

Džiugu pastebėti, kad šiame naujų technologijų amžiuje dar yra nemažai žmonių, gerbiančių ir vertinančių knygas, o anykštėnų kraštotyrininkų sukauptos asmeninės bibliotekos tik patvirtina, kad mylinčių spausdintą žodį Anykščių krašte tikrai yra.

Baigdama noriu pritariti Mariaus Buroko išsakytomis mintims, kad asmeninė biblioteka – tai ne nusibodęs baldas, drabužis ar indų rinkinys. Ji susijusi su žmogaus tapatybe, brendimu, jausmais ir mintimis taip glaudžiai, kad tampa kone kūno dalimi. Kviečiu visus, kurie nori atsikratyti savo namų bibliotekomis, pagalvoti, ar neverta pasilikti knygų, kurios atrodė svarbios vaikystėje, paauglystėje, studijų metu. Jos juk neatsiejama Jūsų biografijos ir atminties dalis. Išmesdami ar atiduodami tokius leidinius, ištrinate savo istorijos atmintį, o vertėtų ją saugoti.

Projektą remia

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS